

Çocuk Psikolojisi

Editör: Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK

Editör: Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK

ÇOCUK PSİKOLOJİSİ

ISBN 978-625-7582-34-6

DOI 10.14527/ 9786257582346

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A
Kazan/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33
Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Hemen hemen herkes çocukları sevdiğini söyler. Aslında hayatımızın bir döneminde bizler de çocuktuk. Bizim de çocuklarımız oldu. Çocuklarımızın da çocukları olacak. Ya da hiç çocuğumuz olmasa bile ailemizden birinin çocuğu yeğenimiz ya da kuzenimiz olabilir. Bu alanda çalışan akademisyenler, çocukların psikolojisi ve gelişimini anlamak için çalışmalar yapıyor ve sınıflarda öğrencileri eğitiyor. Akademisyenlerden eğitim alan öğrenciler ise okullarda, hastanelerde bebeklikten ergenliğe kadar olan dönemdeki çocuklar için çalışıp onlara yardımcı oluyorlar.

Çocuklar doğar, büyür, gelişirken yaramazlık yaparak, oyun oynayarak öğrenir. Anne babalar, öğretmenler, dede ve nineler, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları, adalet çalışanları ve iş hayatında olanlar çocuklar hakkında her şeyi özellikle çocuk psikolojisini öğrenmek isterler. Günümüzde çocuk büyütme ve yetiştirmek sadece iyi niyete bırakılamayacak kadar önemlidir. Çocuklar hakkında kapsamlı bilgiye sahip olmak, onları nelerin motive ettiğini bilmek ve neyin doğru neyin yanlış gidebileceğini önceden bilebilmek gereklidir.

Çocuklarla ilgilenen herkesin çocuk psikolojisini bilmesi gerekir. Çocuk yetiştirirken “Doğa mı? Çevre mi?” etkili sorusunu cevabını kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Çocuklar, hayatta mutlu olabilmeleri için dört önemli konuda becerilerini geliştirmelidirler. İlk olarak, kendilerini başkaları yerine koymayı yani empatiyi öğrenmelidirler. İkincisi, içgüdüsel istekleri ve duygularını nasıl kontrol edeceklerinin farkına varmalıdırlar. Üçüncüsü, kendileri hakkında sağlıklı düşünceye sahip olmalı ve ilk önce kendilerini sevmeleri gerekmektedir. Son olarak, öğrenme ve başarılı olmak için gerekli olan motivasyonu bulmalıdırlar.

Eğitim fakültelerinde temel ve giriş seviyesindeki derslerden biri olan Çocuk Psikolojisi dersinde kullanılmak amacıyla bu kitap hazırlanmıştır. Bu kitapta bir arayan gelen akademisyenlerin amacı, çocuk psikolojisiyle ilgilenmesi beklenen anne-babalar, öğretmen adayları, öğretmenler, akademisyenlere yol gösterici rehber kitap sunmaktır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen birçok kişi bulunmaktadır. Öncelikle akademisyen olan eşim Prof. Dr. Sezai Özçelik ile bana derslerde anlattığım çocuk psikoloji ve çocuk gelişim konularını uygulamalı olarak dolu dolu yaşatan büyük kızım Dilay, ortanca kızım Beril ve oğlum Sinan Batu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Akademik hayatım boyunca bana destek olan başta Gazi ve Ankara üniversitesindeki hocalarım ve çalışma arkadaşlarım ile sevgili öğrencilerim bu kitabın hazırlanmasında katkıları olmuştur. Bu kitabın bu noktaya gelmesinde ilk günden beri benimle birlikte iş ve özel yaşamlarından zaman ayırarak bu çalış-

maya katkı sunan diğer yazar akademisyen arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Eğitim alanında birçok yayına katkı sunan PEGEM Yayınevi çalışanlarına da tüm aşamada desteklerini sundukları için minnettarım.

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK

Eylül, 2021

Bölümler ve Yazarları

Editör: Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK

1. Bölüm: İlk Sözler

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6380-4757

2. Bölüm: Fiziksel Gelişim

Arş. Gör. Zeliha SOLAK - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4153-3319
Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6380-4757

3. Bölüm: Gelişimin Nörobiyolojisi

Arş. Gör. Sıla UZKUL - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9041-4412
Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6380-4757

4. Bölüm: Bilişsel Gelişim

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ŞENGÜN - Kırıkkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6304-4199

5. Bölüm: Çocukluk Çağı Dil ve Konuşma Bozuklukları

Prof. Dr. Hatice BEKİR - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9591-7660

6. Bölüm: Duygusal Gelişim

Öğr. Gör. Emire ULUĞ - Çankırı Karatekin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4051-5119
Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6380-4757

7. Bölüm: Sosyal Gelişim

Uzm. Elif ÖZSARI - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4211-8229
Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6380-4757

8. Bölüm: Ahlak ve Cinsellik

Uzm. Elif ÖZSARI - Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4211-8229

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6380-4757

9. Bölüm: Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları

Doç. Dr. Ayhan BABAROĞLU - Hitit Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6528-6113

10. Bölüm: Çocukların İnternet Kullanımı: Bağımlılık, Riskler ve Zararlar

Arş. Gör. Mehmet BAŞARAN - Muş Alparslan Üniversitesi,

ORCID No: 0000-0003-3913-720X

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6380-4757

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM İLK SÖZLER

Giriş	1
Çocuk Psikolojisinin Kapsamı.....	2
Çocuk Psikolojisinin Psikolojinin Diğer Alt Dalları ile İlişkisi.....	4
Fizyolojik Psikoloji.....	4
Gelişimsel Psikoloji.....	6
Kişilik Psikolojisi.....	8
Sağlık Psikolojisi.....	10
Klinik Psikoloji.....	13
Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR).....	15
Eğitim Psikolojisi	17
Sosyal Psikoloji.....	18
Endüstri ve Örgütsel Psikoloji.....	21
DeneySEL Psikoloji.....	23
Çevre Psikolojisi.....	24
Kadın ve Feminist Psikoloji.....	25
Anormal Psikoloji.....	26
Kaynakça.....	28

2. BÖLÜM FİZİKSEL GELİŞİM

Olgunlaşma ve Büyüme	31
Beyin Gelişimi.....	34
Motor Gelişim.....	36
Bebeklik Döneminde Motor Gelişim	37
İnce Motor Becerilerin Gelişimi	40
Kaba Motor/ Devinme/ Lokomotor Becerilerin Gelişimi	42
Çocukluk ve Ergenlikte Motor Gelişim	43
Ergenlik: Çocukluktan Yetişkinliğe Geçiş	46
Fiziksel Gelişime Etki Eden Faktörler	48
Biyolojik Faktörler	48
Çevresel Etkenler	50
Kaynakça.....	54

3. BÖLÜM GELİŞİMİN NÖROBİYOLOJİSİ

Vücudumuzun Kara Kutusu Nasıl Geliyor: Beyin ve Sinir Sistemimiz.....	58
Sinir Sisteminin Yapıtaşları: Nöronlar	62
Beynimizdeki Katliam: Sinaptik Budama	64
Nörobiyolojik Gelişimi Etkileyen Genetik Temelli Hastalıklar.....	66
Kromozom Bozuklukları.....	66
Tek Gen Hastalıkları	70
Çok Faktörlü Bozukluklar	72
Çocuk Gelişimi Nörobiyolojisi	72
Nörobiyoloji ve Psikolojik Bozukluklar.....	74
Davranışsal Genetik.....	75
Moleküler Genetik	76
Endokrin Sistemi.....	76
Sinir İleticiler	77
Sonuç.....	78
Kaynakça.....	80

4. BÖLÜM BİLİŞSEL GELİŞİM

Giriş.....	83
Bilişsel Gelişim.....	83
Bilişsel Gelişim Dönemleri	86
0-12 Ay	86
12-24 Ay.....	86
24-36 Ay	86
36-48 Ay	87
48-60 Ay	87
60-72 Ay	87
Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı.....	88
Bilişsel Gelişimi Etkileyen Faktörler	91
Olgunlaşma.....	91
Deneyim (Yaşantı)	91
Toplumsal Aktarım	91
Dengelenme	91

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı'ndaki Evreler.....	92
Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı'yla İlgili Temel Kavramlar.....	95
Şema.....	95
Adaptasyon	95
Özümleme.....	96
Uyma	96
Piaget'nin Bilişsel Kuramı'na Yönelik Eleştiriler	97
Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	98
Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisine Bazı Alternatifler	100
Etki Alanına Özgü Teoriler	100
Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı	101
Yeni Piagetçilere Göre Bilişsel Gelişim Kuramı.....	101
Bilgi İşleme Kuramı.....	102
Depo Modeli	103
Bağlantıcı Görüş.....	103
Zihin Kuramı	104
Sistemleştirme Kuramı	105
Ekoloji Kuramı.....	105
Toplumsal-Kültürel Kuramcılar	106
Barbara Rogoff.....	106
Siegler'in Dalga Kuramı.....	106
Kaynakça.....	107

5. BÖLÜM

ÇOCUKLUK ÇAĞI DİL VE KONUŞMA BOZUKLUKLARI

İletişim, Dil, Dil Gelişimi	111
Dil Gelişim Kuramları	112
Dilin Bileşenleri	112
Dil ve Beyin İlişkisi.....	114
Dil Bozuklukları	114
Gelişimsel Dil Bozuklukları	116
Fonoloji.....	116
Sözdizimi.....	118
Morfoloji	118
Kelime Bulma ve Anlambilim	118
Kullanımbilim	119

Söylen	120
Sözel Öğrenme ve Bellek.....	120
Konuşma Sesi Bozuklukları	120
Dizartri	121
Dispraksi (Apraksi).....	122
Artikülasyon Bozukluğu	123
Orofacial Yapısal Açıklar (Orofacial Structural Deficits)	124
Ses Bozuklukları.....	124
Akıcılık Bozuklukları ve Kekemelik.....	125
Kaynakça.....	129

6. BÖLÜM DUYGUSAL GELİŞİM

Duygusal Gelişim	135
Duygusal Gelişim ile İlgili Teoriler	136
Duygusal Gelişimi Açıklayan Teoriler.....	140
Duygusal Gelişime İşlevsel Bakış Açısı	142
Duygusal Gelişime Uygulanan Teorik Yaklaşımlar	144
Dinamik Sistemler Teorisi	144
Sigmund Freud'un Psikanalitik Kuramı.....	144
Piaget'in Bilişsel Kuramı	145
Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı.....	146
Bağlanma Kuramları.....	147
Duygular ve Hastalıklar.....	149
Yaşamın İlk Yıllarında Duygusal Gelişim	150
Temel Duyguların Gelişimi.....	151
Mutluluk.....	151
Öfke ve Üzüntü	152
Korku	155
Öz Bilinçli Duygular	156
Utanç	158
Suçluluk.....	159
Gurur	160
Başkalarının Duygusal İfadelerinin Çocuklar Tarafından Algılanması.....	161
Kaynakça.....	165

7. BÖLÜM SOSYAL GELİŞİM

Giriş.....	171
Psikanalitik Yaklaşım	172
Oral Dönem (0-1 Yaş).....	174
Anal Dönem (1-3 Yaş)	175
Fallik Dönem (3-6 Yaş).....	175
Gizil Dönem (6-11 Yaş).....	176
Genital Dönem (11-18 Yaş)	176
Erikson'ın Yaklaşımı.....	177
Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-1 Yaş)	178
Özerkliğe Karşı Kuşku Ve Utanç (1-3 Yaş)	178
Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-6 Yaş).....	179
Çalışmaya Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 Yaş)	179
Kimlik Bütünlüğüne Karşı Rol Karmaşası (13-18 Yaş)	180
Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (18-40 yaş)	180
Üretkenliğe Karşı Verimsizlik Dönemi (40-55)	180
Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (55 ve üstü).....	181
Bowbly'nin Yaklaşımı.....	181
Sosyal Öğrenme Yaklaşımı.....	183
Harlow Yaklaşımı	184
Bilişsel Gelişim Bağlanmanın Oluşumuna Nasıl Yardımcı Olur?.....	186
Sosyalleşme	187
Sosyal (Toplumsal) Biliş	187
Benlik ve Diğerlerinin Farkındalığı	189
Empati Gelişimi.....	190
Bakış Açısını Koruma ve Güçlendirme	191
Sosyal Senaryolar.....	192
Mış Gibi Oyunu	193
Ailenin Etkisi ve Yapısı	194
Okulun Etkisi ve Akran Zorbalığı.....	195
Kabul ve Red	197
Kaynakça.....	198

8. BÖLÜM AHLAK VE CİNSELLİK

Giriş.....	205
Saldırganlık	206
Özgecilik	209
Freud, Piaget ve Kohlberg'in Ahlak Gelişimi	209
Cinsel Kimlik ve Rol Özdeşliği.....	213
Toplumsal Cinsiyet, Kültürler Arası Farklılıklar ve Ahlaksal Gelişim	215
Cinsel Eğitim.....	217
Kaynakça.....	219

9. BÖLÜM ÇOCUKLARDA UYUM VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

Davranım Bozukluğu (DB).....	223
Davranım Bozukluğunun Epidemiyolojisi	223
Davranım Bozukluğunda Eş Tanı	224
Davranım Bozukluğunun Etiyolojisi.....	224
Davranım Bozukluğunun Tedavisi	225
Karşı Gelme/Karşı Olma Bozukluğu (KGB).....	226
Karşı Gelme/ Karşı Olma Bozukluğunun Epidemiyolojisi.....	226
Karşı Gelme/ Karşı Olma Bozukluğunda Eş Tanı.....	227
Karşı Gelme/ Karşı Olma Bozukluğunun Etiyolojisi.....	227
Karşı Gelme/ Karşı Olma Bozukluğunun Tedavisi.....	228
Anksiyete (Kaygı) Bozuklukları	228
Özgül Fobiler	230
Sosyal Anksiyete Bozukluğu (Sosyal Fobi).....	231
Panik Bozukluk	232
Ayrılık Kaygısı Bozukluğu (AKB).....	233
Obsesif-Kompulsif Bozukluklar (OKB)	234
OKB'nin Klinik Tanımlamaları ve Epidemiyolojisi	234
OKB'nin Epidemiyolojisi.....	236
OKB ve Eş Tanı.....	236
OKB'nin Etiyolojisi.....	236
OKB'nin Tedavisi.....	237
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB).....	237
DEHB'nin Genel Özellikleri	238
DEHB'nin Epidemiyolojisi.....	238
DEHB ve Eş Tanı.....	239

DEHB'nin Etiyolojisi.....	240
DEHB'nin Tedavisi.....	241
Otizm Spektrum Bozuklukları (OSB)	242
OSB' de Tanı.....	243
0-1 yaş.....	244
1-3 yaş.....	244
4-5 yaş/ Okul Öncesi Dönem	245
Okul Çağı	245
Ergenlik	245
OSB'de Ayırıcı Tanı ve Eş Tanı.....	245
OSB'nin Klinik Özellikleri	246
OSB'nin Epidemiyolojisi.....	248
OSB'nin Etiyolojisi	248
OSB'nin Tedavisi.....	249
Depresyon.....	250
Depresyonun Epidemiyolojisi	252
Depresyonda Eş Tanı	253
Depresyonun Etiyolojisi	253
Depresyonun Tedavisi	254
İntihar(Özkıyım).....	254
Özet	257
Kaynakça.....	257

10. BÖLÜM

ÇOCUKLARIN İNTERNET KULLANIMI: BAĞIMLILIK, RİSKLER VE ZARARLAR

Giriş	267
Çevrim İçi Riskler.....	269
Genel Risk: İnternet Bağımlılığı.....	270
Saldırgan Riskler: Siber Saldırganlık ve Siber Zorbalık	275
Cinsel Riskler: Pornografi, Cinsel İçerikli Mesaj, Yabancılarla Etkileşim	277
Çevrim İçi Risklerin Zararları	278
Zarar Görme Riskini Artıran veya Onlardan Koruyan Faktörler.....	279
Covid 19'un Etkileri ve Sonrası	282
Sonuç.....	286
Kaynakça.....	287
Editör ve Yazarlar Hakkında	291

1. BÖLÜM

İLK SÖZLER

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK - Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6380-4757

GİRİŞ

Çocuk psikolojisi sadece gelişimi açıklamak için teorileri geliştirmez. Aynı zamanda pratik uygulamaya dönük yönü de vardır. Hayatlarını desteklemek için çocuklar ve gençlerle çalışmakla ilgilidir. Çocuk psikologları, çocukların gelişimini desteklemek için genellikle okullar ve hastaneler gibi uygulama ortamlarında çalışırlar. Eğitim psikologları, belirli eğitim sorunlarıyla karşılaşan çocuklara yardımcı olmak için öğretmenler, aileler ve okul yöneticileriyle işbirliği içinde ilk uygulama alanı olarak okullarda çalışırlar. İkinci uygulama alanı olan hastanelerde klinik psikologları, çocukların ve gençlerin kişisel yaşamlarında yaşayabileceği çok çeşitli biyolojik, psikolojik ve sosyal sorunları inceler, değerlendirir, teşhis ve tedavi eder. Psikolojik sorunlar ve olumsuz ruh sağlığı ile mücadele eden bireylerin değerlendirilmesi ile önleyici ve tedavi edici hizmetlerin verilmesi klinik psikologların görevidir.

Genel olarak psikoloji bilim dalı ve yetişkinlere yönelik psikolojik hizmetlerde yaş faktörü, merkezi öneme sahip değildir. Çocuk psikolojisi ise çocukların gelişim faktörlerini ele almak zorunda olduğundan yaş faktörünü göz önüne alır. Bu disiplin alanında doğum öncesi, bebeklik (0-2 yaş), erken-çocukluk (2-6 yaş), okul çağı (6-11 yaş) ve ergenlik (11-18 yaş) dönemlerindeki gelişim alanları incelenir. 21. yüzyılın başından beri yaşanan endüstrileşme ve küreselleşmenin etkisiyle, aile yapısı ve çocuk yetiştirme alanında dünyadaki tüm toplumlarda yaşanan değişim ve dönüşüm çocuk psikolojisi alanını da etkilemiştir. Çocuk psikolojisi temelde doğum-öncesi, bebeklik ve çocukluk dönemlerine yoğunlaşmasına karşın yetişkinlik ve yaşlılık dahil insan ömrünün hepsini kapsar. Bu alanda önemli teorilere imza atanlar şunlardır: Sigmund Freud, Erik Erikson, John B. Watson, B.F. Skinner, Jean Piaget, Lev Vygotsky, Urie Bronfenbrenner, Lawrence Kohlberg, Alfred Binet, Theodore Simon, v.b.

Çocuk gelişimi eğitimi ile çocuk psikolojisi arasında yakın işbirliği ve etkileşim bulunmaktadır. Çocukların eğitimi konusu çocukların duyularını, fiziksel gelişimini, duygularını ve bilişsel becerilerini içine alacak şekilde 18. yüzyılda Jean-Jacques Rousseau ve Johann Pestalozzi gibi Aydınlanma ve Romantizm dönemi düşünürleri tarafından ilk defa ele alınmıştır. Friedrich Froebel, çocuklarda öğrenmenin oyun yoluyla olduğunu belirtmiştir (Öğretir, 2008). 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl başları arasında Rudolph Steiner, çocukların gelişiminde hayallerin ve artistik duyarlılığının önemini vurgulamıştır. Maria Montessori, çocukların eğitim ihtiyaçlarının sistematik ve dikkatli gözlemlerle belirlenmesini ve gerçek hayat tecrübeleri ve pratik uygulamalarla öğrenmenin gerçekleşeceğine inanmıştır. Davranışçılar arasında yer alan Watson, çocukların eğitiminde hayvanların ve insanların gözlenebilen davranışlarının ele alınması ve taklit yoluyla model alarak öğrenmenin önemine vurgu yapmıştır. John Dewey, çocukların pasif öğrenciler değil çevreleriyle aktif etkileşimde buldukları fikrini savunmuştur. Reggio Emilia kasabasında Loris Malaguzzi'nin öğretmenlik yaptığı ve kasabanın adıyla bilinen Reggio Emilia yaklaşımı, dikkatli gözlem ile erken çocukluk eğitiminde deneysel öğrenme ve çocukların öğrenme süreçlerinin kayıt altına alınması fikrine dayanmaktadır (Whitebread, 2019: 1-2).

Hem eğitim psikologları hem de klinisyenler sıklıkla, otizm veya DEHB gibi gelişimsel bozukluğu olan veya özel gereksinimli bireylerin ilerlemesini değerlendirmek ve risk altında olan, akıl-ruh sağlığı sorunları yaşanan çocukları belirlemek için testler kullanırlar. Klinik psikologları, belli yaştaki çocukların zihinsel sağlık zorlukları belirtilerini ve gelişimsel bozukluklarını erken dönemde belirlemek için çalışmalar yaparlar.

Bu kitabı okuyup bitirince çocuk psikolojisinin, disiplin olarak çalışma alanlarını öğreneceksiniz. Çocuk psikolojisi teorilerinin çocuk gelişimini nasıl açıklamaya çalıştığını keşfedeceksiniz. Çocuk psikolojisi için merkezi olan önemli soruları tartışabileceksiniz. Çocuk psikologlarının farklı uygulamalı alanlarda nasıl çalıştığını kavrayabileceksiniz.

ÇOCUK PSİKOLOJİSİNİN KAPSAMI

Çocuk psikolojisini iyi anlamak, öğretmenlerin daha iyi öğretmen, anne babaların daha iyi anne baba, sosyal hizmet uzmanların daha iyi çocuklarla ilgilenmelerine ve sağlık çalışanlarının çocuklara daha iyi sağlık hizmeti vermelerine yardımcı olur. Çocuk psikolojisi hakkında temel bilgileri öğrenmenin iki önemli sebebi vardır. Birincisi, çocuklar hakkında gerçekçi beklentilerimiz olmasına yardımcı olur. Anne babalar ve eğitimcilerin çocukların davranışları, öğrenme düzey-